

# Beslut

---

efter kvalitetsgranskning avseende skolors  
hantering av värdegrundsfrågor i  
undervisningen, med fokus på  
kontroversiella frågor

Gottsundaskolan i Uppsala kommun

## Inledning

---

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19-20 § § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Gottsundaskolan avseende verksamhetens kvalitet inom hantering av värdegrundsfrågor i undervisningen med fokus på kontroversiella frågor. Granskningen är inriktad på ämnena samhällskunskap och biologi i årskurs 8 och 9 men behandlar också skolans övergripande värdegrundsarbete.

Kvalitetsgranskningens syfte är att bedöma hur skolans arbete med kontroversiella frågor främjar att eleverna utvecklar demokratisk kompetens, de värden och förmågor eleverna behöver för att verka som aktiva ansvarstagande medborgare.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området (se bilaga 2). Skolinspektionen bedömer verksamhetens kvalitet i tre nivåer, kvalitetskriterier uppfylls i hög utsträckning, i flera delar eller i låg utsträckning. Om en skola bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i låg utsträckning eller i flera delar anger Skolinspektionen att utvecklingsarbeten behöver inledas och visar på vilka punkter.

## Skolinspektionens bedömningar

---

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar för respektive område

### Arbetet med kontroversiella frågor i samhällskunskap och biologi

Här bedöms i vilken utsträckning undervisningen i biologi och samhällskunskap i årskurs 8 och 9 behandlar kontroversiella frågor på ett sätt som främjar utveckling av demokratisk kompetens.

I detta ingår att läraren arbetar för ett tillitsfullt klassrumsklimat. Läraren använder olika strategier för att hantera laddade frågor i undervisningen så att alla elever får möta och pröva olika argument. Läraren gör eleverna delaktiga genom att fånga upp vilka frågor som kan vara kontroversiella och viktiga för eleverna. I undervisningen kring laddade frågor ingår att eleverna får granska andras ställningstaganden kritiskt, analysera frågor utifrån flera perspektiv och själva ta ställning. I detta ingår också att undervisningen rymmer språkutvecklande moment.

### Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att arbetet med kontroversiella frågor i samhällskunskap och biologi i *hög utsträckning* främjar utvecklingen av demokratisk kompetens.

Granskningen visar att lärarna medvetet arbetar med olika metoder för att få alla elever delaktiga i diskussioner om kontroversiella frågor. Vidare visar granskningen att eleverna får träna sig att tänka kritiskt och tillämpa flera perspektiv på kontroversiella frågor.

### Motivering

#### Förutsättningar för ett tillitsfullt klassrumsklimat

*Lärarna arbetar medvetet för att få med alla elever i diskussioner*

Av granskningen framgår att lärarna i samhällskunskap och biologi har inslag i undervisningen där elever diskuterar kontroversiella frågor och att de medvetet arbetar med att få med alla elever i diskussionerna. Lärarna beskriver bland annat att de ofta använder sig av EPA-modellen<sup>1</sup> (enskilt, par, alla) eller att de styr gruppindelningen för att eleverna tryggt ska få diskutera frågor i mindre grupper. Eleverna

---

<sup>1</sup> <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/interaktion---tala-samtala-och-fora-dialog>

ger flera exempel på hur lärarna arbetar för att inkludera alla elever i större sammanhang, som till exempel att genom att rikta frågor till elever som inte självmant räcker upp handen eller genom att använda "exit-tickets". Lärarna uppger att eleverna också ges möjlighet att skriva ner sina frågor innan de lyfts till en större diskussion, särskilt när frågor kan vara känsliga.

I övrigt framkommer det i samtliga intervjuer att lärarna är noga med att värna om elevernas integritet. Ett verktyg som används i detta syfte är "Menti" där eleverna kan uttrycka åsikter anonymt, och läraren sedan kan utgå från dem i en klassdiskussion.

Såväl lärarna som eleverna ger en bild av att det fungerar olika i klasserna kring tal-tid och deltagande; i vissa klasser är pojkarna mer framträdande och aktiva, i andra flickorna. Eleverna beskriver i stort att de känner sig trygga med klassrumsklimatet och att det finns en respekt elever sinsemellan, samtidigt som elever i en årskurs menar att det finns de som kan undvika att delta i diskussioner om åsikterna avviker för mycket från normen.

Lärarna ger exempel på strategier för att få fler elever att komma till tals utan påverkan av andra, så som att lärarna kan prata enskilt med elever för att få en förståelse om vad en elev tycker, låta eleverna diskutera i mindre grupper eller att uttrycka sig i skrift. Vidare ges i intervjuer, med både lärare och elever, flera exempel på att lärarna uppmuntrar eleverna till att utveckla sina resonemang med hjälp av följdfrågor och vid diskussioner i smågrupper. Eleverna beskriver också att lärarna förhåller sig neutrala till ämnen som diskuteras och att de strävar efter att eleverna ska bilda sig en egen åsikt utan att förmedla vad som är "rätt" eller "fel".

#### *Eleverna görs delaktiga i att välja vilka frågor som ska tas upp*

Granskningen visar att både lärarna och elever är med och påverkar vilka frågor som tas upp i undervisningen. Inför ett nytt arbetsområde får elever ibland skriva ner sina tankar eller genom "brainstorm" i helklass tänka till kring det ämne de ska arbeta med vilket enligt lärarna ger dem en möjlighet att fånga upp eventuella kontroversiella frågor från eleverna. Personal och elever ger i intervjuerna flera exempel på frågor som har varit aktuella för diskussion i undervisningen, så som genteknik, könsroller, hederskultur och HBTQ-frågor.

I intervjuer med lärare och elever framkommer att eleverna ges möjlighet att skriftligt formulera frågor som läraren sedan tar upp i klassen, till exempel gällande känsliga ämnen som sex och samlevnad. Eleverna uppger att de har möjlighet att initiera diskussioner om kontroversiella frågor och att lärarna i biologi och samhällskunskap vet vad som engagerar dem. Genom att visa lyhördhet vid gruppdiskussioner och i korridorer fångar lärarna upp de frågor som eleverna tycker är

---

känsliga. Både lärare och elever beskriver klimatet på sin skola som öppet, att alla åsikter får finnas, diskuteras och bemöts.

### Kritiskt tänkande och perspektivseende

*Eleverna får möjlighet att öva kritiskt tänkande och att se frågor ur olika perspektiv*

Granskningen visar att eleverna får möjlighet att granska olika ställningstaganden genom de så kallade "tänkande hattarna" som är en metod för att synliggöra olika sätt att ta sig an en frågeställning. Eleverna kan av läraren uppmanas att ta på sig olika hattar och därigenom tänka exempelvis objektivt, empatiskt, översiktligt eller kritiskt. Lärarna berättar även att de använder Blooms taxonomi, där ett steg i läroprocessen är att förhålla sig kritiskt till fakta, när de planerar ett ämnesområde och skapar uppgifter.

Lärare beskriver hur eleverna får möjlighet att pröva och undersöka olika perspektiv bakom ställningstaganden, men säger också att detta kan vara svårt att komma så långt som till perspektivseende i språksvaga grupper. I intervjuer med lärarna framkommer olika exempel på hur de arbetar med perspektivseende. Bland annat beskriver lärare att de använder sig av film, texter och besök från relevanta externa källor som Fredens Hus för att visa på olika perspektiv av ett resonemang. Lärarna berättar också att de använder sig av språkutvecklande arbetssätt i klasserna för att utveckla elevernas språk så långt som möjligt och göra dem delaktiga i diskussioner om kontroversiella frågor. Utöver att arbeta med begrepp stöttas eleverna även i att utveckla resonemang med inledningar och sambandsord. Sambandsorden sitter även uppe på klassrumsväggen så att eleverna ska kunna se, men finns även i den så kallade elevboken så att eleverna kan ha det som ett pedagogiskt hjälpmedel.

Lärarna framhåller betydelsen av ett källkritiskt förhållningssätt i undervisningen genom att använda aktuella och relevanta exempel i arbetet med eleverna, samt uppmuntra eleverna att granska de källor som de och andra använder i en diskussion. Av intervjuerna med lärarna framkommer vidare att de på olika sätt uppmuntar eleverna att bygga vidare på sin argumentation. Ett exempel som lärare och elever nämner är en uppgift att formulera för- och motargument i vaccinfrågan. En lärare använder också "speed-dating" där eleverna får diskutera en fråga i par under en kortare tid utifrån två perspektiv. En annan fråga som diskuterats i klasserna är hållbar utveckling i förhållande till det egna ansvaret och vad man är beredd att förändra i sin livsstil för att möta klimatförändringar. Det förekommer också att läraren ger eleverna givna åsikter som de ska argumentera för i par, exempelvis kring ämnet rasism.

## Skolans stödjande strukturer för lärarnas hantering av kontroversiella frågor

Här bedöms i vilken utsträckning skolan har stödjande strukturer som främjar lärarnas hantering av kontroversiella frågor i undervisningen.

I detta ingår att skolan har ett aktivt och systematiskt värdegrundsarbete som rymmer laddade och känsliga frågor. Skolledningen har kunskap om kontroversiella frågor på skolan och i omvärlden, vilket inkluderar beredskap för frågor som kan komma att bli aktuella att hantera. Skolledningen har också en god bild av hur lärarna arbetar inom området och vilket behov av stöd som kan finnas. I detta ingår att skolan har ett gemensamt förhållningssätt kring hur laddade frågor bör hanteras i undervisningen. Det ingår också att lärarna har möjlighet till gemensam reflektion kring undervisningen och kollegialt lärande eller annan kompetensutveckling vid behov.

### Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att Gottsundaskolan i *hög utsträckning* har stödjande strukturer som främjar lärarnas hantering av kontroversiella frågor i undervisningen.

Granskningen visar att kontroversiella frågor fångas upp i skolans övergripande arbete och att lärarna har stöd av varandra samt av skolledning och elevhälsan i detta arbete.

### Motivering

#### Prioritering på skolövergripande nivå

##### *Kontroversiella frågor fångas upp i skolans övergripande värdegrundsarbete*

Granskningen visar att skolan har ett värdegrundsarbete som utgår från skolans verksamhetsplan. I denna har skolan valt ut sju mål för läsåret och två av dessa är att utveckla elevdemokrati och att åter aktualisera skolans pedagogiska idé. Värdegrundsarbetet är, enligt samtliga intervjuade, tydlig närvarande i Gottsundaskolans dagliga arbete. Det bedrivs kontinuerligt, förutom i undervisningen, under så kallade enhetstider en timme varje vecka med klassmentorn. Frågor som tas upp under enhetstiden är mera övergripande som exempelvis diskriminering, språkbruk och nätetikett. Eleverna berättar att under dessa pass förekommer samtal om mänskliga rättigheter, samtycker och att de också tittar på nyheter och diskuterar dessa.

Inom ämnesundervisningen beskriver lärarna att arbetet med värdegrund både handlar om förhållningssätt och metoder i undervisningen. Lärarna uttrycker att de

har ansvar för elevernas demokratiska fostran och att få dem att känna sig bekväma med att uttrycka sina åsikter så att de ska kunna vara med och påverka i samhället. De uppger att de arbetar relationsstärkande, bland annat genom att värna om elevernas integritet och åsiktsfrihet.

I intervjuerna med samtlig skolpersonal betonar de att det finns ett gemensamt ansvar för eleverna, att de strävar efter att ha en god relation med eleverna och att informella samtal pågår med eleverna även utanför lektionstid. Utifrån detta beskriver samtliga att personalen reagerar på signaler som uppstår i verksamheten, till exempel om elever använder kränkande uttryck eller nedsättande kommentarer. Exempelvis fångas nedsättande språkbruk upp och lärarna tar upp värderingar som är förknippade med språkbruket.

Vidare beskriver skolpersonalen att skolledningen är synlig i verksamheten, både i korridorerna och under lektioner, och kan på så vis själva få syn på frågor som kan skapa kontroverser för eleverna. I övrigt får skolledningen information om aktuella frågor via enhetsledare, ämneslagsansvarig samt elevhälsoteam. Skolledningen ger flera exempel på iakttagelser som de har gjort kring frågor som kan bli kontroversiella på skolan och säger att en del handlar om elevernas olika bakgrunder eller bostadsområden, attityder hemifrån samt kön och jämställdhet. Bland annat kan det uppstå diskussioner kring hedersproblematik, mansrollen och språkbruk, som de senare har lyft upp på mentorstider eller i undervisningen alternativt kommunicerat till vårdnadshavarna.

## Vägledning, stöd och gemensam utveckling av undervisningen

### *Möjligheter till samarbete och stöd finns i arbetet med kontroversiella frågor*

Granskningen visar att lärarna ges goda möjligheter att samarbeta med varandra och att de även får stöd av elevhälsa och skolledningen. Lärarna framhåller det kollegiala stödet i arbetet med kontroversiella frågor samt att skolan tillämpar tvåläraresystem i ett flertal ämnen. Lärarna berättar att det finns stöd att få av elevhälsan och skolledningen, men att de främst tar stöd av varandra. Det framkommer även att lärare som talar elevernas modersmål kan vara ett stöd i arbetet med kontroversiella frågor som i exempelvis sex och samlevnad.

I intervjuerna beskriver lärarna att skolledningen är öppen för önskemål om kompetensutveckling, även kring kontroversiella frågor. Rektorn och lärare uppger att de haft föreläsningar om könsnormer, källkritik och integration. I intervjuer beskriver lärarna att det sker mycket erfarenhetsutbyte genom kollegialt lärande och samtal, såväl under ämnesmöten som spontant i arbetsrummet. Dessutom finns en övergripande mötestid för hela skolan där flera av de intervjuade uppger att personalen kan sprida kunskap om genomförda fortbildningar.

Rektorn berättar också att under studiedagar får lärarna diskutera i nya konstellationer för att få vidga sina perspektiv tillsammans med kollegor som de vanligtvis inte arbetar med.

#### **På Skolinspektionens vägnar**

Beslutet har fattats av Karin Lindqvist

I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredarna Marita Bergman (föredragande) och Ana-Maria Koci Spång deltagit.

## Bilaga 1: Bakgrundsuppgifter

---

Gottsundaskolan är en grundskola med årskurserna 7 – 9 och ca 500 elever belägen i Uppsala kommun med Uppsala kommun som huvudman. På skolan arbetar tre behöriga lärare i biologi och sex behöriga lärare i samhällskunskap.

## Bilaga 2: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

---

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Värderingarna i detta beslut grundar sig på:

- Fyra gruppintervjuer med elever
- Tre gruppintervjuer med lärare
- En intervju med rektor
- Dokumentstudier. Dels de dokument som begärts in från skolan och dels den officiella statistik som finns att tillgå om den aktuella skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

### Bedömningsområden

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

#### Frågeställning 1

I vilken utsträckning hanteras kontroversiella frågor i undervisningen i samhällskunskap och biologi i årskurs 8-9, så att det främjar utveckling av demokratisk kompetens?

#### Kvalitetskriterier

##### *Förutsättningar för ett tillitsfullt klassrumsklimat*

Lärarna arbetar aktivt för att främja ett öppet klassrumsklimat, så att pojkar och flickor vill och vågar yttra sig, även i kontroversiella frågor.

##### *Kritisk tänkande och argumentation*

Lärarna arbetar medvetet för att uppmuntra och utmana pojkar och flickor att kritiskt granska egna och andras ställningstaganden och grunderna för dem, även i kontroversiella frågor.

##### *Perspektivseende och etiska ställningstaganden*

Lärarna arbetar medvetet för att låta pojkar och flickor möta/pröva/analysera olika perspektiv på kontroversiella frågor och göra en bedömning, så att frågorna ges en allsidig belysning och eleverna tränas och utmanas i att se frågorna på flera nya sätt.

## Frågeställning 2

I vilken utsträckning finns stödjande strukturer och andra förutsättningar som främjar lärarnas hantering av kontroversiella frågor i undervisningen?

### Kvalitetskriterier

#### *Prioritering på skolövergripande nivå*

Rektorn har ett strategiskt och aktivt värdegrundsarbete där arbetet med kontroversiella frågor ingår, så att skolan som helhet arbetar utifrån ett gemensamt förhållningssätt kring dessa frågor.

#### *Vägledning och stöd*

Lärarna ges vägledning, stöd och kompetensutveckling, så att de känner sig trygga och inte undviker olika kontroversiella frågor i undervisningen.

#### *Gemensam utveckling av undervisningen*

Lärarna utbyter erfarenheter och reflekterar tillsammans över utmaningar och lärdomar i undervisningen, så att deras didaktiska strategier och metoder gällande hantering av kontroversiella frågor utvecklas.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/aktuellt/granskningar-pa-gang/skolans-hantering-av-vardegrundsfragor-med-fokus-pa-kontroversiella-fragor/>

## Bilaga 3: Författningsstöd

---

### Bedömningsområde 1

1 kap. 4-5 §§ skollagen, 10 kap. 2 § skollagen

Förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan

1. Skolans värdegrund och uppdrag. Grundläggande värden, Förståelse och medmänsklighet, Saklighet och allsidighet, Rättigheter och skyldigheter, Skolans uppdrag

2. Övergripande mål och riktlinjer. Normer och värden, Kunskaper, Elevernas ansvar och inflytande, Skola och hem, Rektorns ansvar

Kursplaner för ämnena biologi och samhällskunskap i grundskolan (förordning [SKOLFS 2010:37] om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

### Bedömningsområde 2

1 kap. 4-5 §§ skollagen, 2 kap 10 § skollagen, 2 kap. 34 § skollagen, 4 kap. 3-5 §§ skollagen, 10 kap. 2 § skollagen

Förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan

1. Skolans värdegrund och uppdrag. Grundläggande värden, Förståelse och medmänsklighet, Saklighet och allsidighet, Rättigheter och skyldigheter, Skolans uppdrag

2. Övergripande mål och riktlinjer. Normer och värden, Kunskaper, Elevernas ansvar och inflytande, Skola och hem, Rektorns ansvar